

II. A jelenleg működő szakképzési és felnőttképzési rendszer bemutatása, a rendszer legnagyobb kihívásai és kulcsproblémái

avagy

oktatási helyzetkép

Demográfiai bázis, háttér

Az oktatást, ezen belül a középfokú oktatást nagyban befolyásolják a demográfiai trendek. A beiskolázási értékek – a népességfogyással együtt mozogva – csökkenést mutattak az elmúlt közel 20 évben. **2000 és 2018 között az általános iskolások száma 24%-kal csökkent. Ez a tendencia különösen 2010 után éreztette a hatását a középfokú képzésben.**

A családpolitikai intézkedéseknek köszönhetően várhatóan középtávon stabilizálódik az általános és középiskolába belépő gyermekek száma. Emellett a kisgyermekkori nevelési program sikere (a 4 és 6 éves kor közötti gyermekek 95,3%-a részt vesz kisgyermekkori nevelésben és gondozásban – a romák részvétele 91%-os, ami megközelíti az országos átlagot és a régióban a legmagasabb szám) is megfelelő alapot jelent a beiskolázási értékek közép-hosszú távon kielégítő szinten tartására.

Intézményi háttér

A tanulói létszám megoszlása tekintetében a gimnáziumok a legnépszerűbbek, majd a szakgimnáziumok, szakközépiskolák és szakiskolák következnek. A gimnáziumok esetén az egyházi szerepvállalás aránya 26%, a szakképzésben ez arány 11%. Az alapítványi és egyéb fenntartás a gimnáziumok esetében 8%, a szakmai képzésben 5%-os arányt jelent.

A szakképzésben az ITM fenntartásában jelenleg 44 szakképzési centrum keretén belül 381 tagintézményben 238 különböző szakma oktatása zajlik. A nappali tagozaton tanuló diákok létszáma meghaladja a 170 ezer főt. Az elmúlt években jelentősen nőtt a felnőttoktatásba jelentkezők száma a kormányzati intézkedések – elsősorban a második szakma ingyenes megszerzésének lehetősége – miatt. Ez tendencia első sorban a kétkezi szakmák terén dominál.

Kihívások, problémák

Intő jel, hogy nemzetközi összehasonlítás alapján **Magyarországon az európai átlagnál kevesebben vesznek részt szakmai képzésben**, és ez a tendencia tovább romolhat. Ha nem történik beavatkozás, akkor a trendanalízis szerint 3 év múlva **53% fölött lesz az általános gimnázium, 33% körül a szakgimnázium és 13% alatt a szakközépiskola** beiskolázási aránya. Ez a probléma kifejezetten súlyossá válhat, mivel a jelenleg működő iskolai rendszerű **szakképzésben már most is komoly létszámproblémák vannak.** A kihívásokat fokozza a szakmai képzés **12%-os lemorzsolódási** aránya, amely a szakközépiskolákban még ennél is magasabb.

A felnőttképzésben már ma is **közel 1 millió fő vesz részt**, ami megfelelő mennyiségi alapot jelent. Itt nem mennyiségi, hanem **minőségi probléma van az élethosszig tartó tanulás terén.**

A rendszer kibocsátási kulcsproblémái összefoglalva:

A jelenleg működő iskolai rendszerű szakképzésben komoly létszámproblémák vannak, amelyek kezelhetők a szakmai képzés reformjával és egyéb támogató intézkedésekkel:

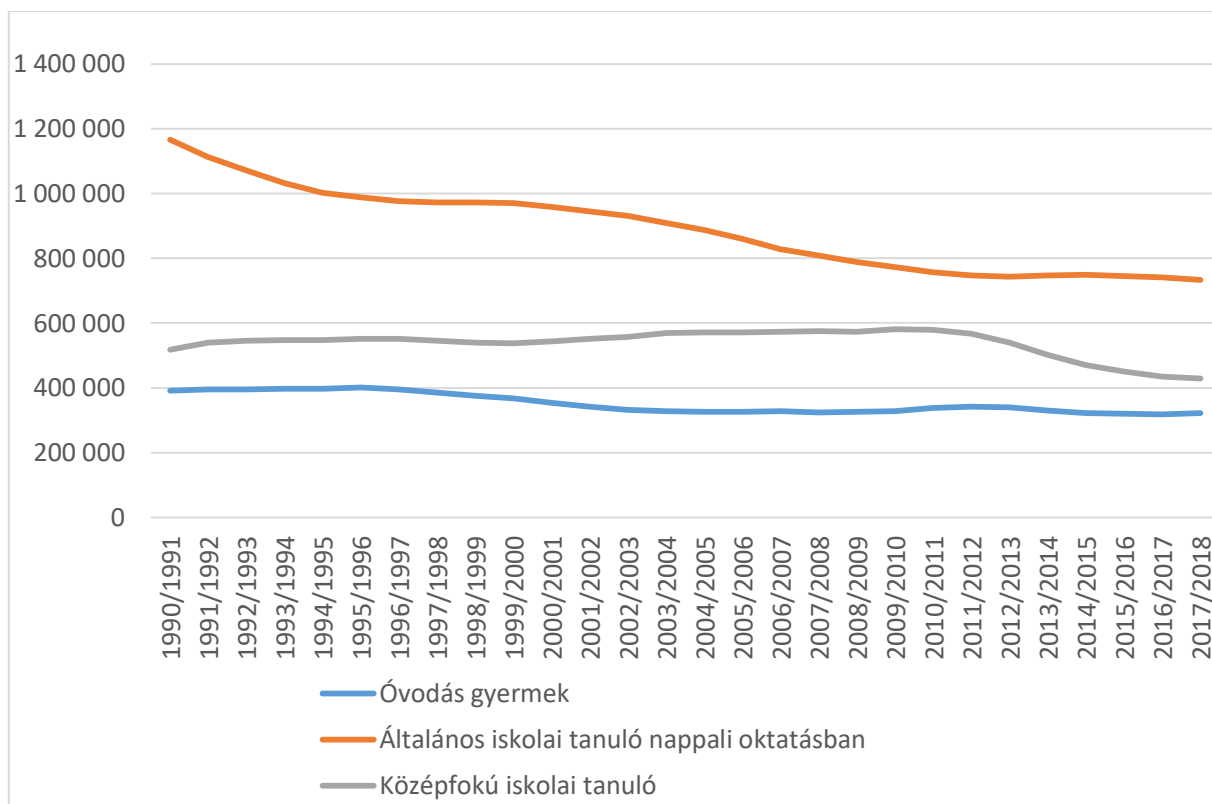
1. A fiatalok egy része számára képességeik, reális jövőképük alapján a szakmai képzés adna valódi lehetőséget, de az általános gimnáziumok „felszívják” őket. A 2017/18-as tanévben a **szakközépiskolában** –a korábbi szakmunkásképzőkben – **tanuló 74 ezer és a szakgimnáziumban** tanuló 162 ezer diák mellett a fiatalok 43,1%-a gimnáziumban tanul (a szomszédos Ausztriában ez az arány 23%).
2. A diákok egyre nagyobb része (közel 30%-a) érkezik az **általános iskolából olyan súlyos kompetenciahiányokkal, ami miatt nem képes versenyképes tudást szerezni**. Ezek a fiatalok, ha az iskolában formálisan a képzettséget meg is szerzik, akkor is képtelenek lesznek fejlődni, alkalmazkodni a változó technológiákhoz.
3. **Sokan hagyják el a szakgimnáziumot (46%) az érettségi után, technikai végzettség nélkül. A szakgimnáziumban tanuló diákok jelentős része nem abban a szakmában akar elhelyezkedni, amit a szakképzésben tanult.**
4. A szakmai képzés **során jelenleg lemorzsolódik a fiatalok 12%-a**. A jelenlegi rugalmatlan rendszernek nincs olyan kimenete, amely számukra legalább egy – a munkaerőpiacon használható –részszerkesztést nyújtana.
5. A rugalmatlan tankötelezettségi szabályozás miatt – **elsősorban a hátrányos helyzetű térségekben – a fiatalok jelentős része lép ki az oktatásból, hogy betanított munkában jövedelmet szerezzen**. (Az országos átlagban végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya meghaladja a 10%-ot, egyes térségekben megközelíti a 40%-ot.)
6. A felnőttképzésben megfelelő mennyiségi alap (közel egymillió fő) mellett jellemzően minőségi problémák tapasztalhatóak. A jelenleg működő felnőttoktatás és felnőttképzés nem kínál rugalmas tanulási lehetőséget, nem a gazdaság igényeire fókuszált, hatékonysága nem megfelelő.

A legfőbb pályaaorientációs és képzésszakmai kihívások:

1. Az általános iskolák (illetve azok pedagógusai) nem támogatják a szakképzésbe lépést, nem megfelelő szintű és elkötelezettségű a szakképzés irányába mutató pályaaorientáció.
2. A jelenleg működő szakképzési és felnőttképzési rendszer nem tud hatékony választ adni az Ipar 4.0 és a digitalizáció kihívásaira. „Múlt tananyagából oktatjuk a jelenben a jövőt!”
3. A képzési rendszer kínálatvezérelt, azokat a képzéseket nyújtja, amit eddig, illetve amihez oktatója, gépe és szerszáma van.
4. Duális képzésben nem vesznek részt a vállalkozások megfelelő számban, s a duális képzésben részt vevő diákok száma is elmarad az európai átlagtól. Emellett jelentősen növelni kell a saját munkavállalóikat képző vállalatok arányát.
5. A pályaaorientáció területén több szervezet dolgozik párhuzamosan, jelentős források felhasználásával, ám ez nem jelenik meg a beiskolázási eredményekben.
6. A szakmai képzés struktúrája nem elég rugalmas, működése nem hatékony, irányítása lehetne professzionálisabb.
7. A középfokú szakmai képzésnek nem működik a kapcsolata a felsőoktatással az elvárt szinten, ezért (is) választják sokan a gimnáziumokat.
8. A szakmai tantárgyakat oktató pedagógusok tudása nem követi megfelelően a technológiai fejlődést. Magas a pályaelhagyó oktatók száma a gazdaság által kínált magasabb jövedelem miatt. A következő időszakban bekövetkező nyugdíjba vonulási hullám miatt kritikus helyzet alakulhat ki az oktatói erőforrásban.
9. A kormányzat az utóbbi időszakban jelentős összeget fordított a szakképzési centrumok iskoláinak felújítására és a tanműhelyfejlesztésekre, de a szakképzés még mindig hiányos infrastruktúrája és felszereltsége sok esetben nem jelent vonzó alternatívát a pályaválasztó diákok számára.

Napjainkra az óvodai rendszerben és az általános iskolában stabilizálódott a gyermeklétszám, ami két-három éven belül jelentkezni fog a középiskolai korosztályban is. Hosszabb távon ezzel a létszámmal kell tervezni.

Demográfia trendek, létszámváltozások az oktatási rendszerben

12. ábra: Az óvodai nevelésben, általános iskolai és középfokú iskolai oktatásban részesülők a nappali rendszerű oktatásban a 1990/1991-es és a 2017/2018-as tanév között (fő)

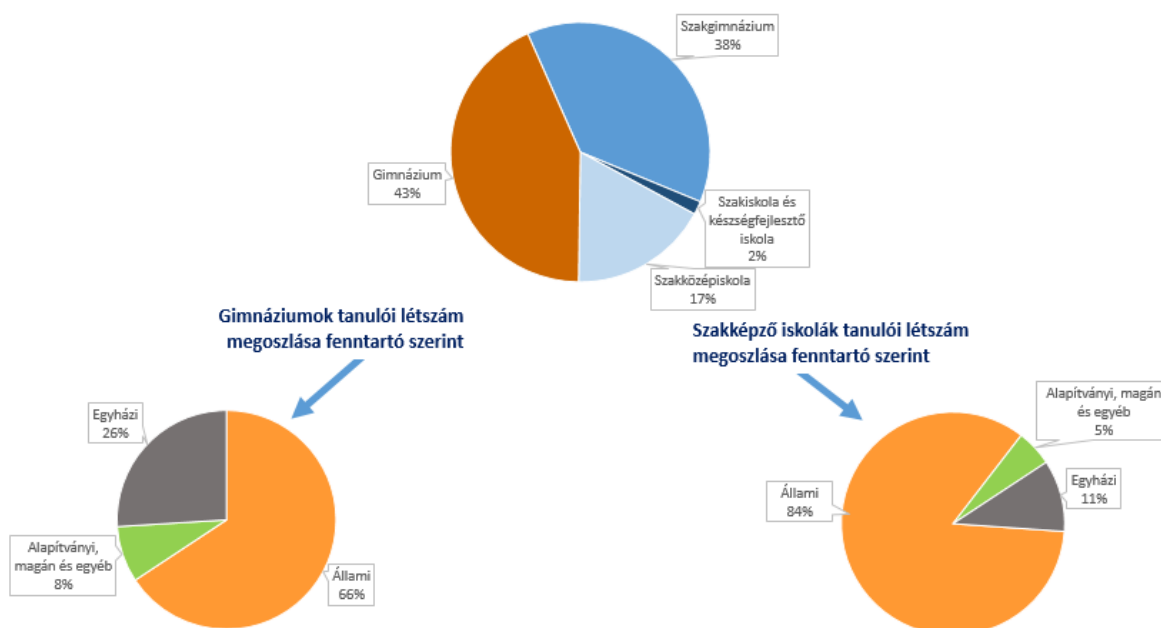
Forrás: KSH – 2018

A születésszám csökkenése miatt 2000 és 2018 között az általános iskolások száma 957.850 főről 732.491 főre változott, ami 24%-os csökkenést jelent. Az általános iskolások létszámbeli csökkenésének trendje **2010 után kezdte meg éreztetni hatását markánsan a középfokú iskolákban**. Ez is hozzájárult a szakképzésben tanulók alacsonyabb létszámához.

A családpolitikai intézkedéseknek köszönhetően **napjainkra** az óvodai rendszerben és az általános iskolában **stabilizálódott a gyermeklétszám**. Ez a tendencia 2-3 éves távlatban a középiskolai korosztályban is jelentkezni fog, ezért hosszabb távon ezzel a létszámmal lehet tervezni. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy a demográfiában markáns fordulat nem várható, a gyermeklétszám nagyobb növekedésére nem lehet számítani. Ezért a szakképzésben tanulók létszámát, a szakképzés kibocsátásának volumenét a hatékonyság növelésével és egyéb intézkedésekkel kell támogatni. A szakképzést vonzóbbá kell tenni.

II.1 A tanulói létszám megoszlása és tendenciája a szakmai képzés és a gimnázium között

A nemzetközi összehasonlítás alapján Magyarországon az európai átlagnál kevesebben vesznek részt szakmai képzésben, és ez beavatkozások nélkül a trendek szerint tovább romolhat.

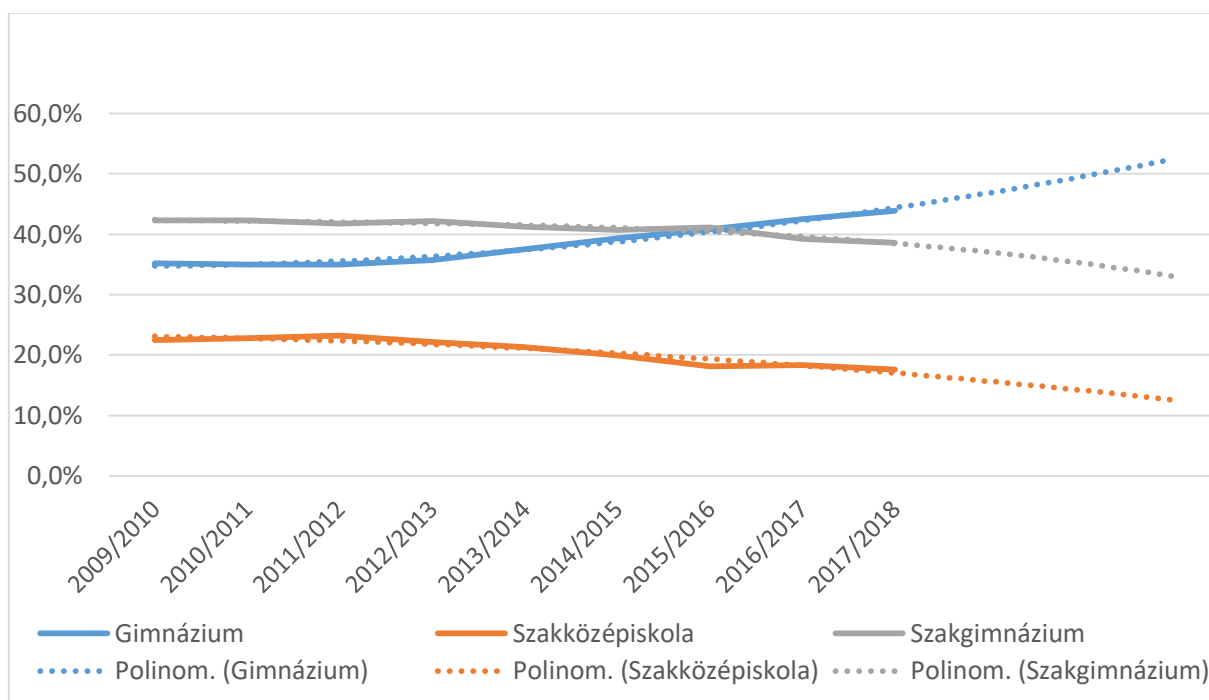

13. ábra: A gimnáziumi képzés és szakképzés létszámaránya, és a gimnáziumi képzést és szakmai képzést folytató intézmények fenntartói aránya

A tanulói létszám megoszlása tekintetében a gimnáziumok a legnépszerűbbek, majd a szaggimnáziumok, szakközépiskolák következnek. A szakképzésben és a gimnáziumi képzésben egyaránt az állami fenntartás szerepe meghatározó, a gimnáziumok esetében az egyházi fenntartás hangsúlyosabb még az állami szerepvállalás mellett. Az alapítványi és egyéb fenntartás 10% alatti mind a szakképzésben, mind a gimnáziumokban.

Megjegyzendő, hogy a szakiskolai, készségfejlesztő iskolai képzés –amely elsősorban a sajátos nevelési igényű tanulóknak kíván lehetőséget biztosítani – ellát szakképzési feladatot, de specialitásai, feladatai összességében intézménytípusként inkább a közneveléshez kötődik, mint a gazdasági igényeket közvetlenül kielégítő szakképzéshez, így ezzel az intézménytípussal és képzési formával a stratégia külön nem foglalkozik.

Intő jel, hogy nemzetközi összehasonlítás alapján **Magyarországon az európai átlagnál kevesebben vesznek részt szakmai képzésben**, és ez a tendencia tovább romolhat.

14. ábra: A gimnáziumi, szakgimnáziumi és szakközépiskolai képzés aránya nappali tagozaton 2009/2010 és 2017/2018 között

Forrás: KSH - 2018

Ha nem történik beavatkozás, akkor a trendanalízis szerint 3 év múlva

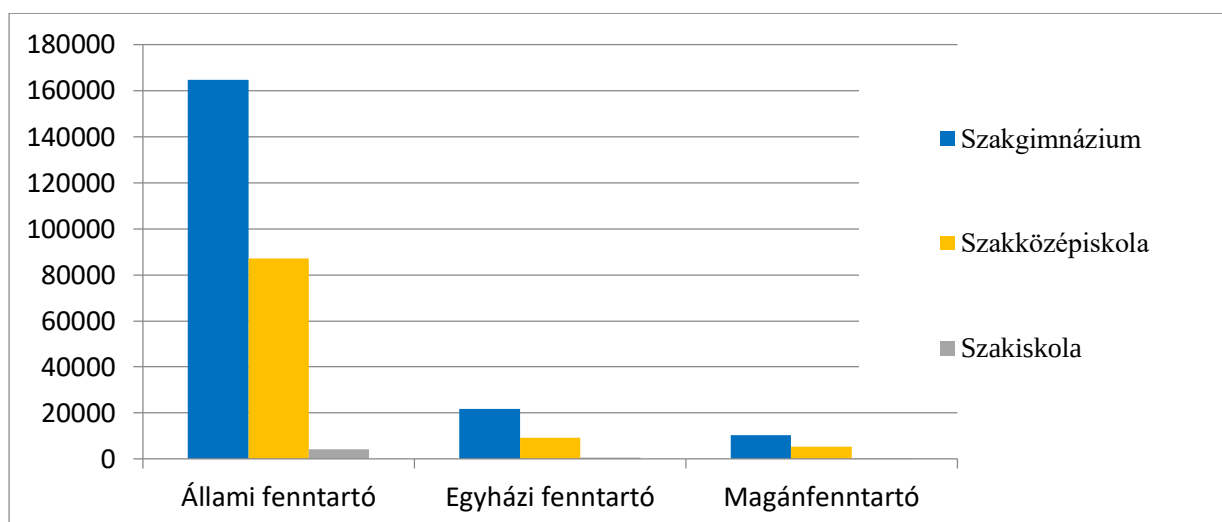
- 53% fölött lesz a gimnázium,
- 33% körül a szakgimnázium és
- 13% alatt a szakközépiskola beiskolázási aránya.

A középiskolai szakmai képzés (ideértve a szakközépiskolákat és a szakgimnáziumokat is), az elmúlt tíz évben folyamatosan veszített a népszerűségéből. A szakgimnáziumokban és a gimnáziumokban tanulók arányát összehasonlítva a 2015/16-os tanévben következett be, hogy a gimnáziumi tanulók aránya meghaladta a szakgimnáziumi diákokét. Ez a trend tovább folytatódott az elmúlt három évben a szakképzés rovására. A 2017/18-as tanévben a **szakközépiskolában tanuló** 74 ezer és a **szakgimnáziumban** tanuló 162 ezer diák mellett a fiatalok 43,1%-a gimnáziumban tanul.

Ha nem történik beavatkozás, akkor a **trendanalízis szerint 3 év múlva 53% fölött lesz a gimnázium, 33% körül a szakgimnázium és 13% alatt a szakközépiskola beiskolázási aránya.** Ez a helyzet nagyban elmaradna az uniós átlagtól és hazánk versenyképességére is negatív hatással lenne.

II.2 Az állami szerepvállalás és felelősség a meghatározó szakképzésben

A gazdaság középtávú szakember-utánpótlását az állami szakképző intézményekre kell alapozni.

15. ábra: A szakképzőiskola-típusok fenntartói megoszlása, a tanulólétszám megoszlása a szakgimnázium, a szakközépiskola és szakiskola között a 2017/2018-as tanévben.

Forrás: KIR – 2017

	Szakgimnázium	Szakközépiskola	Szakiskola	Összesen
Állami fenntartó	164 855	87 157	4 309	256 321
Egyházi fenntartó	21 803	9 193	529	31 525
Magánfenntartó	10 381	5 338	271	15 990

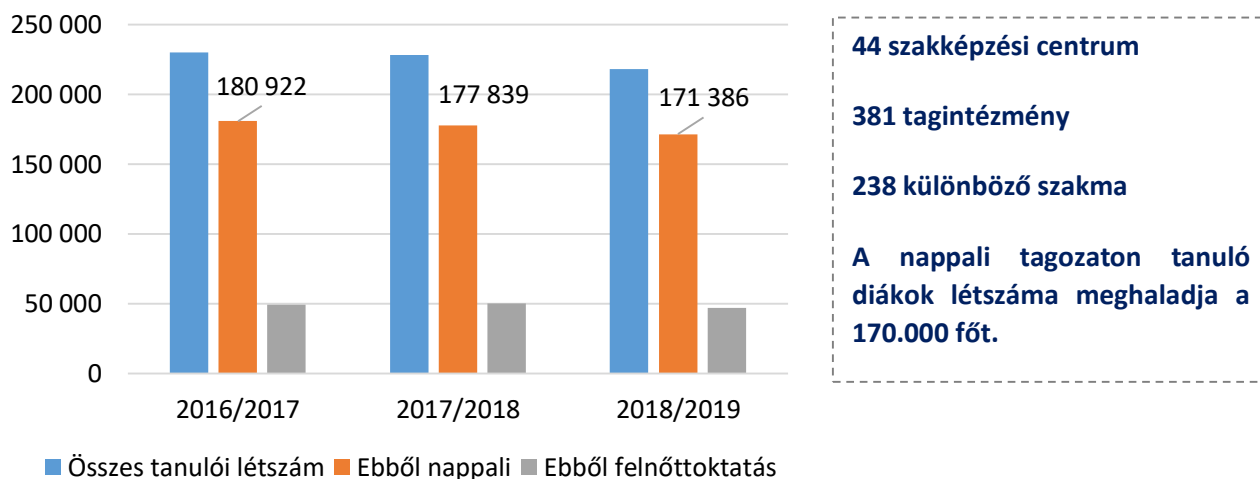
A szakképzésben döntően meghatározó az állami fenntartás és az állam szerepvállalása. A teljes tanulói létszám tekintetében a diákok 4/5-e állami fenntartó által működtetett intézményben tanul, a létszám mindössze 1/5 része oszlik meg az egyházi, illetve magán intézményekben. **A gazdaság szakember-utánpótlását a jövőben is az állami szakképző intézményekre kell alapozni.**

Az **egyházak elsősorban a humán és a szociális ágazatokban** kell, hogy nagyobb szerepet kapjanak. Az egyházi intézmények fokozottan affinisak és eredményesek a **hátrányos helyzetű fiatalok – közöttük romák – szakmai képzésében**. Az elmúlt években számos ilyen jó példa is látható, többek között a Szalézi rend által indított „Tedd képessé” projekt, vagy a Piarista rend orientációs éve.

Ugyanakkor a gyakorlati igények azt mutatják, hogy a képzési szerkezet és a beiskolázható létszám vonatkozásában az évenkénti döntésével általános működési bizonytalanságot okozó **keretszám-rendeletet ki kell vezetni a rendszerből**. Helyette rugalmas, mégis stabil, a helyi gazdasági igényeket kiszolgáló szabályozóként 3 éves együttműködési megállapodást szükséges bevezetni a nem állami képzőkkel a szakképzési megállapodás keretein belül.

II.3 Az ITM fenntartásában működő iskolai rendszerű szakképzési rendszer

II.3.1 A tanulói létszámok és azok változása

16. ábra: ITM fenntartásában működő szakképzési centrumok létszámadatai (2016–2018)
Forrás: ITM, NSZFH, 2018

Az ITM fenntartásában működő 44 szakképzési centrum 381 tagintézményében a teljes tanulói létszám visszafogott csökkenése tapasztalható 2016 óta. A teljes tanulói létszámcsökkenés kisebb mértékű, mint a nappali képzésben részt vevők számának csökkenése – a nappali képzésben közel 10.000 fős csökkenésről van szó (180 922 fő – 171 386 fő) három év alatt.

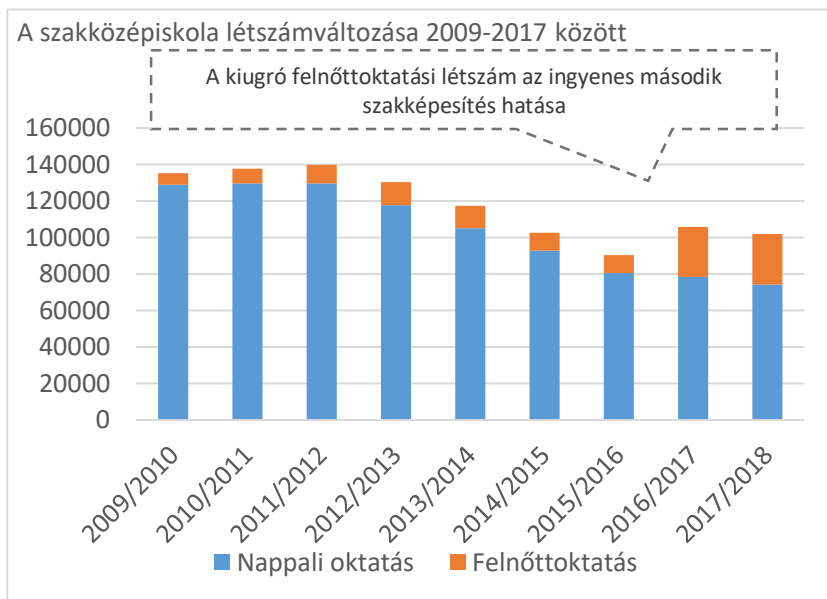
Ugyanakkor, ahogy a trendelemzés is mutatja, ha nem történik gyökeres változás, ez a csökkenés a következő években felgyorsulhat, ezért kiemelt jelentősége van a szakképzés hatékonyságnövelésének. Növelni kell a beiskolázást, mérsékelni kell a lemorzsolódást, a végzettség nélküli iskolaelhagyást, csökkenteni a képzés „veszteségét”. Elsődleges cél, hogy a szakmai képzésben tanulók a szakmájukban helyezkedjenek el.

A felnőttoktatásban részt vevők száma az ingyenesen megszerezhető második szakképesítés lehetőségének biztosításával ugrásszerűen megemelkedett, és ez a magas létszám stabilnak mondható az elmúlt három évben. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a felnőttoktatás képzési szerkezete jelentősen átalakulóban van, és egyre jobban a gazdaság igényeihez igazodik.

A képzési trendekből az is kiolvasható, hogy míg a szakképzés alacsony társadalmi presztízse miatt az általános iskolai korosztály számára kevésbé vonzó, ez a felnőttkorban megfordul, és egyre jobban cél lesz egy „jó” szakma elsajátítása. Ugyancsak megfigyelhető, hogy vannak olyan szakmák, amelyek kifejezetten felnőttkorban váltanak csak ki érdeklődést, pusztán életkori sajátosságokból adódóan. Mindezt érdemes szabályozás szinten is figyelemmel kísérni.

Lassan el kell tekintenünk attól a gyakorlattól, hogy korcsoportokat képzünk. Számos európai példa – a német vagy a finn szakképzésben is – a korcsoport helyett a képzettségi szintet veszik alapul a képzési csoportok kialakításánál.

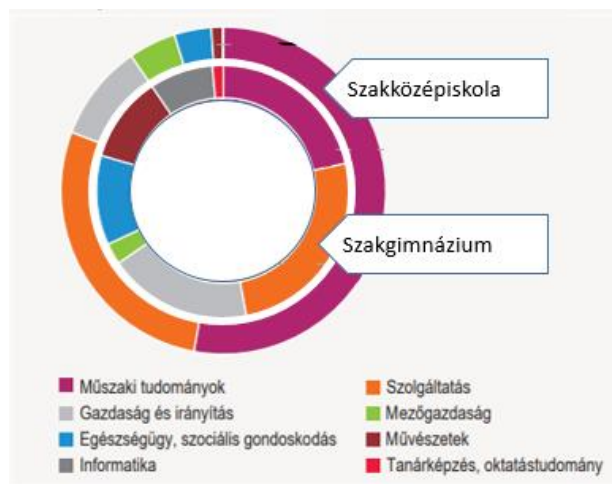
II.3.2 A szakközépiskola létszámváltozása és várható feladatváltása

A szakközépiskolai képzésben nappali oktatásban részt vevők száma 2010 óta csökken. Ez az összlétszámra (nappali képzés + felnőttoktatás) is hatással volt. Az elmúlt időszakban (2016-tól) az eredményes beavatkozásnak – a második szakképesítés megszerzése ingyenessé tételének – köszönhetően a felnőttoktatásban részt vevők számának markáns növekedése ezt a negatív trendet némiképp ellensúlyozni tudta.

A szakképzés elmúlt időszakának egyik sikertörténete a felnőttoktatás fellendülése volt. Pozitívum, hogy a jelenlegi képzési szerkezet összetett, jobban tükrözi a gazdaság igényeit, mint korábban. A felnőttkori szakmatanulás, felnőttoktatás a következő időszakban is meghatározó marad. Amennyiben az európai trendeket és a hazai beiskolázási gyakorlatot vizsgáljuk, előre vetíti, hogy a jövőben a hagyományos szakmunkásképzés jelentősen el fog tolni a felnőttek világa felé.

II.3.3 A szakképzési centrumokban tanuló diákok ágazati megoszlása

A szakközépiskolai képzésben meghatározó a műszaki szakterület, a műszaki tudományok képzése. Emellett a szolgáltatási képzések hangsúlyosak.

A szakgimnáziumi rendszerben a gazdaság és irányítás, műszaki tudományok, valamint a szolgáltatás ágazatai a legnépszerűbbek. A diákok ágazati megoszlásának nagy problémája az informatikai tanulmányokat folytatók alacsony száma, ezért **a szakgimnáziumokban szükséges a műszaki tudományokat és informatikát tanulók arányának emelése.**

17. ábra: A szakképzésben tanulók képzési terület szerinti megoszlása a 2017/2018 tanévben
Forrás: KSH 2018

A szakgimnáziumok képzési kínálatából jelenleg is nagy arányban választják a diákok a „divatszakmákat”, a szolgáltatási terület egyes ágazatait (pl. szépművészet) és a művészeti képzéseket, aminek mértéke nem a gazdaság valós igényeit tükrözi. Egyébként is nehezen értelmezhetőek a szakképzés keretein belül a művészeti képzések.

A szakképzésben az egészségügyi és szociális gondoskodás szegmensek tanulói létszámának emelése is fontos kihívás, tekintettel a magyar egészségügy létszámproblémáira.

Ugyanakkor látni kell azt is, hogy a jelenleg nappali rendszerben oktatott egészségügyi és szociális szakmák egy része még idegen a 14-15 éves fiataloktól, így ezeknek a szakmáknak a választása és tanulása egyre inkább a felnőttkorhoz kötődik.

II.4 A társadalmi, gazdasági helyzet által determinált iskolai teljesítmény

A szakképzésben hangsúlyosan megjelenik az az igény is, hogy az intézményrendszer biztosítsa a diákok számára a társadalmi mobilizáció lehetőségét. Vizsgálni kell, hogy milyen kapcsolat mutatkozik a tanulók családi-otthoni körülményei, illetve iskolai teljesítménye között, mekkora a szociális, gazdasági és kulturális háttér és a teljesítmény közötti kapcsolat erőssége, vagyis az, hogy a teljesítmények szórásának mekkora részét magyarázzák a családi-otthoni jellemzők. A 2015-ös PISA mérés eredménye azt mutatja, hogy Magyarországon a tudásszerzés és képességfejlődés tekintetében még mindig jelentős egyenlőtlenségek mutatkoznak, ami azt is jelenti, hogy az oktatási rendszer nem képes kiaknázni a tanulóban rejlő potenciális lehetőségeket.

Ha az oktatási rendszer nem képes kompenzálni a kedvezőtlen szocio-ökonómiai körülmények között nevelkedő tanulók hátrányait, akkor ők az oktatási rendszerből kilépve nem rendelkeznek a munkaerőpiac által preferált tudással és készségekkel, nagy valószínűséggel kisebb részt képesek vállalni a közteherviselésből is.

A diákok egyre nagyobb része (közel 30%-a) érkezik az általános iskolából olyan súlyos kompetencia-hiányokkal, amelyek miatt nem képesek versenyképes tudást szerezni. Ezek a fiatalok akkor is képtelenek lesznek fejlődni, alkalmazkodni a változó technológiákhoz, ha az iskolában formális képzettséget szereznek.

A szakképzés eredményességének egyik feltétele, hogy a fiatalok magas szintű alapkompenciákkal kezdjék meg a szakmai képzést, illetve hogy egyértelmű tudással rendelkezzenek arra nézve, hogy milyen kompetenciákkal rendelkeznek belépéskor, mit kell fejleszteni.

E mellett sajnos még mindig jelentős a teljesítménybeli eltérés a jobb és rosszabb családi háttérű diákok között. **Cél a hátrányos helyzetű és az előnyösebb háttérrel érkező tanulók teljesítménye közötti különbség csökkentése.**

A hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatásában, kompetencia-hiányuk csökkentésében nagy előrelépés, hogy a 4 és 6 éves kor közötti gyerekek már 95,3%-a vesz részt kisgyermekkorai nevelésben és gondozásban.

Különösen fontos eredmény, hogy a romák részvétele 91%-os, ami megközelíti az országos átlagot és a régióban a legmagasabb szám.

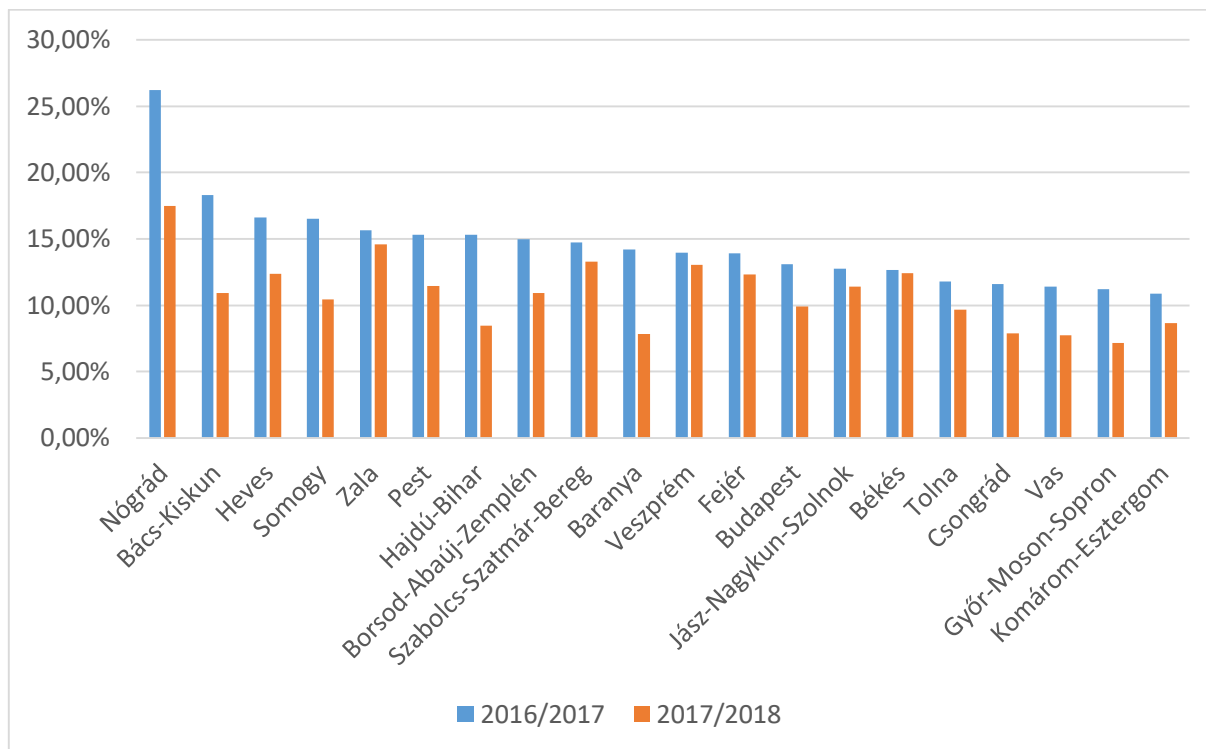
A kisgyermekkorai nevelési program célja, hogy az iskolakezdési korra kiegyenlítődjenek a különbségek. Mivel a teljesítmények terén jelentkező különbségek már korán megjelennek, a **kötelező óvodai nevelés korhatárának az 5-ről 3 éves korra való csökkentése olyan pozitív lépés,** amely várhatóan javítani fogja a gyermekek későbbi iskolai teljesítményét.

18. ábra: Illusztráció, a kötelező óvodai nevelésből általános iskolába lépett hátrányos helyzetű diákok

II.5 A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése a szakmai képzésben

A lemorzsolódással veszélyeztetettek száma az elmúlt két év során jelentősen csökkent, a rendszer ugyanakkor még mindig komoly problémákkal küzd e téren, jelenleg ugyanis **végzettség nélkül hagyja el az iskolai rendszerű képzést a fiatalok 12%-a.**

19. ábra: A lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók arányának változása az elmúlt két évben
Forrás: Oktatási Hivatal - 2018

A végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya **egyes térségekben megközelíti a 40%-ot.**

A szakképzés rendszere e tekintetben rugalmatlan, nincs olyan kimenete, ami legalább egy – a munkaerőpiacon jól használható – részsakképesítést nyújtana, rövid képzési ciklussal.

Emellett arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy a szakgimnáziumokból a tanulók 46%-a érettségivel, ám a technikai végzettség megszerzése nélkül kerül ki.

A fenti problémák megoldását **a fenntartó erős szakmai kontrollja, a képzési tevékenység folyamatos nyomon követése** jelentheti. **Emellett centrum- és iskolai szintű helyi beavatkozások** szükségesek. Elengedhetetlen a kis létszámú felzárkóztató csoportok létrehozása, ahol az érintettek támogatást, orientációt kapnak, valamint az akár egyénre szabott mentorálás is olyan eszköz, amely tovább csökkentheti a szakképzés egyik legnagyobb veszteség-faktorát, a lemorzsolódást.

II.6 A szakképzés kapcsolata a köznevelési rendszer egyéb szereplőivel

A köznevelési rendszer intézményei – amelynek jelenleg a szakképzés is része – több területen is jelentős hatással van a szakmai képzésre.

Az **óvoda** elsősorban a hátrányos szocio-kulturális közegekből érkező gyerekek fejlesztése szempontjából kiemelt, mert a tapasztalatok szerint a 3 éves koruktól óvodai nevelésben részesülők iskolai teljesítménye is jobb, ami hosszútávon megalapozza a szakmatanulást is.

Az **általános iskolák** fontos szereplői a pályatanácsadásnak. Jelentős szerepük van abban, hogy a diákok megfelelő pályát válasszanak. A gyorsan változó gazdaság és munkaerőpiac miatt az általános iskolai pedagógusoknak szükségük van arra, hogy megfelelő információt, felkészítést kapjanak ehhez a feladathoz. Ma még sok általános iskolában a gimnáziumi továbbtanulás a sikerkritérium a pedagógusok és szülők számára.

Az általános iskolák felső tagozatán az elmúlt években visszaszorult a manuális készségek fejlesztése. Szükség lenne a technika tantárgy visszavezetésére újragondolt, megújult tartalmakkal.

Az általános iskola legfontosabb feladata az alapkészségek, a biztos szövegértés és a matematikai kompetenciák, valamint a digitális alapkompentenciák kialakítása. A PISA mérések, a központi írásbeli felvételi és a szakképzés megkezdésekor lebonyolított kompetenciamérések eredménye romló tendenciát mutat.

A megújuló Nemzeti Alapntervnek tovább kell erősítenie azt az elvárást, hogy az általános iskolai képzésből olyan alapkompentenciákkal lépjenek ki a diákok, amelyre alapozva képesek elsajátítani egy szakmát.

A tapasztalatok alapján sajnos a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű diákok között még mindig sokan vannak azok, akik a 16 éves tankötelezettségi korhatárt úgy érik el, hogy nem fejezik be az általános iskolát. Az általános iskolák nagy része nem rendelkezik eszköztárral és módszertannal a probléma megoldására. Ezeknek a fiataloknak meg kell teremteni azt lehetőséget, hogy speciális képzési programban tanuljanak, és legalább egy részzakképesítéssel lépjenek ki a képzési rendszerből.

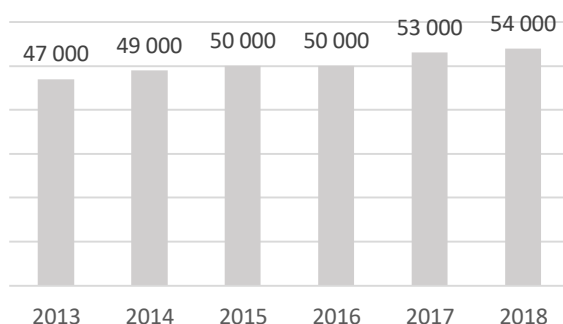
A **gimnáziumban** tanuló diákok számára biztosítani kell a 9. évfolyam után az átjárhatóságot, ha valaki a szakmatanulás mellett dönt. A munkaerő-piaci helyzet változása miatt sok érettségire épülő szakma felértékelődött. A gimnáziumban zajló pályaaorientáció során a kétéves technikusképzés lehetőségének is reális alternatívának kell lennie.

II.7 A duális képzés jelenlegi helyzete

A szakmai képzés hatékonyságának egyik feltétele, hogy a gyakorlati képzésben részt vegyenek a vállalatok. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a megyei kamarák meghatározó szerepet játszottak abban, hogy a duális képzés elindult, és folyamatosan fejlődik. A duális képzésben részt vevők száma az elmúlt időszakban is nőtt, aminek értékelése során számolni kell azzal a ténnyel is, hogy a szakmai képzést megkezdők száma folyamatosan csökkent.

Magyarországon ma a középfokú szakmai képzés keretei között 54.00 diák vesz részt duális szakmai képzésben.

A duális képzés jelenleg elsősorban a szakközépiskolában van jelen. A 2017/18-as tanévben a **szakközépiskolában tanuló 74,1 ezer fő 48,1%-a**, 35,6 ezer fő vett részt duális képzésben.

20. ábra: A duális képzésben részt vevő diákok számának változása 2013–2018

Forrás: Magyar Kereskedelmi és Iparkamra 2018

A gazdasági kamarák szakképzési feladatai

A kamarák a szakképzési feladataikat a kormányzattól átruházott, jogszabályban rögzített közjogi feladatként, minden évben a megkötött támogatási szerződésben meghatározottak szerint végzik a következők szerint:

- **A tanulószerveződés tanácsadói hálózat működtetése**

A kamarák fontos feladatuknak tartják, hogy a tanulók – elsősorban külső gazdálkodó szervezetekkel megkötött – tanulószerveződéssel vegyenek részt a duális képzésben. Ennek érdekében az MKIK tanulószerveződés tanácsadói hálózatot működtet a területi kamaráknál, országosan koordinálva a feladatot. A cél a minőségi duális képzés és a magasabb tanulószerveződés-szám. A feladat ellátását közel 150 tanácsadó segíti országosan.

- **A szintvizsgák országos rendszerének működtetése**

Annak mérésére, hogy a tanuló képes-e az irányítás melletti munkavégzésre és alkalmas-e arra, hogy gazdálkodó szervezeteknél a duális képzés keretében gyakorlati képzésben részt vegyen, ún. szintvizsgát kell tennie. A szintvizsgákat a területi kamarák szervezik meg az elméletet biztosító iskolával együtt, az országos kamara koordinálása mellett. A szintvizsgázó tanulók száma évente mintegy 20.000 fő.

- **A gazdálkodó szervezeteknél folyó gyakorlati képzés ellenőrzése**

Azon gazdálkodó szervezetek vehetnek részt a duális képzésben, amely szervezeteket – hatósági eljárás keretében – a kamara nyilvántartásba veszi. A nyilvántartásba vételi eljárást a területi kamaráknál képzőhely-ellenőrzési referensek végzik az országos kamara koordinálása mellett. A nyilvántartásba vett szervezetek száma közel 9.000.

II.8 A jelenleg működő szakképzési rendszer munkaerő-piaci veszteségei

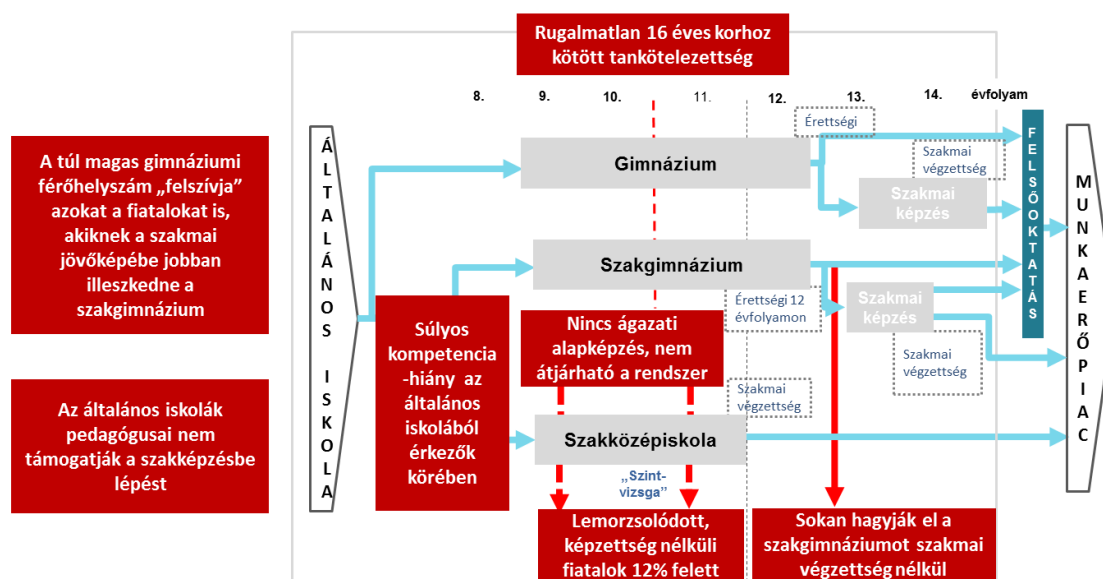
A jelenleg működő iskolai rendszerű szakképzésben komoly létszámproblémák vannak, amely kezelhető a szakmai képzés reformjával és egyéb támogató intézkedésekkel.

A szakképzési rendszer veszteségei, azoknak a fiataloknak az aránya, akik nem jutnak el a munkaerőpiacra versenyképes szakmai végzettséggel:

1. A fiatalok egy része számára képességeik, reális jövőképük alapján a szakmai képzés adna valódi lehetőséget, de a gimnáziumok „felszívják” őket. A 2015/16. tanévben a **szakgimnáziumban** és a gimnáziumban közel azonos volt a tanulói létszám. A 2018/19. tanévben **6%-kal** többen tanulnak gimnáziumban, mint a szakgimnáziumokban.
2. A diákok egyre nagyobb része – közel **30%-a** – érkezik az **általános iskolából olyan súlyos kompetenciahiányokkal, ami miatt nem képes versenyképes tudást szerezni.** Ezek a fiatalok akkor is veszteségként értelmezhetőek, ha az iskolában formális képzettséget szereznek, mert képtelenek lesznek fejlődni, alkalmazkodni a változó technológiákhoz.
3. **Sokan (46%) hagyják el a szakgimnáziumot érettségi után szakmai végzettség nélkül.** Ezeknek a fiataloknak egy része a felsőoktatásban tanul tovább, illetve más szakterületen szerez szakmai képesítést, de kimondható, hogy szakmai évfolyam nélkül a finanszírozó részéről és a diák részéről sem megtérülő befektetés a szakgimnáziumi képzés.
4. A szakmai képzés **során jelenleg lemorzsolódik a fiatalok 12%-a.** A jelenlegi rendszernek nincs olyan kimenete, ami legalább egy – a munkaerőpiacon jól használható – részsakképesítést nyújtana.
5. A rugalmatlan tankötelezettségi szabályozás miatt a **hátrányos helyzetű** térségekben a fiatalok **5-6%-a lép ki végzettség nélkül a képzésből, hogy betanított munkakörben jövedelmet szerezzen.**

II.9 A jelenleg működő szakképzési rendszer kihívásai

A jelenleg működő szakképzési rendszer struktúrája

21. ábra: A szakképzés jelenleg működő rendszere

Forrás: saját szerkesztés

A jelenleg működő szakképzési struktúra számos eleme magában hordozza a létszámhiányt és a magas veszteség-faktorokat.

Bemeneti oldalon az általános iskolák oldaláról nem kielégítő az orientáció, nem támogatja a szakképzésbe lépést a gyerekek számára. A tanárok egy jelentős része azt tekinti sikernek, ha a diák általános gimnáziumba iratkozik be. Emellett a **bővülő gimnáziumi férőhelyek** is a szakképzés ellen hatnak, hiszen olyan fiatalokat is elvonnak a szakképzésből, akik számára élethelyzetükből, jövőképükből adódóan megfelelőbb választás lenne a szakképzés.

A szakképzés megítélése is erőteljes veszteségeket szenvedett el a rendszerváltást követő évtizedekben, így sok esetben a szülők sem támogatják, hogy gyermekük ilyen intézménybe iratkozzon be. A szakképzési rendszer bonyolultsága miatt a szülők nehezen látják meg a valós alternatívákat, és ebben az általános iskolai tanárok sem tudnak segíteni. A képző intézmények neveinek a megváltoztatása sajnos nem segített ebben, sőt a szakmunkásképző iskolák (szakiskolák) szakközépiskolává történő átnevezése inkább rontotta a kétkezi szakmák választási pozícióját.

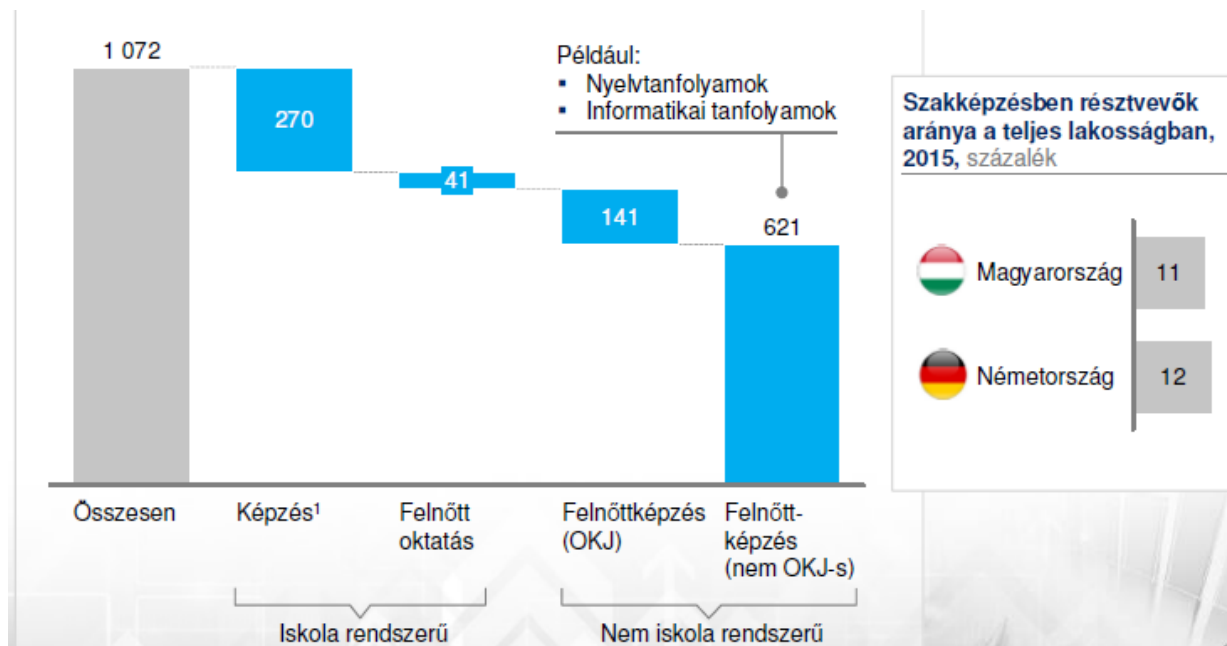
Ezen felül **a rendszeren belül számos működési problémát jelentő elem** létezik (tankötelezettségi szabályozás, nincs ágazati alapképzés, nem átjárható a szakképzés rendszere, iskolából kilépés érettségivel, de a szakképesítés megszerzése nélkül).

A diákok 4/5-e az állami fenntartású szakképzési centrumokban tanul. A szakképzési centrumok tagintézményeinek névhasználata is sokszor megzavarja a diákok és szülők tájékozódását. A tapasztalatok szerint sok esetben még az sem egyértelmű az érdeklődők számára, hogy melyik településen működik egy iskola. Egy átlagos tájékozottságú diák számára például nem természetes, hogy a Kecskeméti Szakképzési Centrum Virágh Gedeon Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája Kunszentmártonban működik.

Szükséges a szakképzési centrumok névhasználatának felülvizsgálata.

II.10 A jelenleg működő felnőttképzési rendszer

A felnőttkori tanulásban részt vevők száma Magyarországon képzési típusonként 2015-ben (ezer fő)

22. ábra: A felnőttkori tanulásban részt vevők száma

A felnőttképzés és felnőttoktatás magas aránya arra utal, hogy nem mennyiségi, hanem minőségi probléma van az élethosszig tartó tanulás terén.

A magyarországi szak- és felnőttképzésben már ma is közel 1 millió fő vesz részt, ami megfelelő mennyiségi alapot jelenthetne.

A felnőttkori szakmaszerzésnek jelenleg két útja van:

A felnőttoktatás iskolai rendszerben az OKJ-s szakképesítés megszerzése érdekében történik azokban az iskolákban, ahol nappali tagozatos szakképzés is folyik. Itt az a cél, hogy rövidebb idő alatt, rugalmasabban tudjanak szakmát szerezni a felnőttek, akár úgy is, hogy gyakorlati képzésüket saját munkahelyükön teljesítik, ha az megfelel a szakmai elvárásoknak.

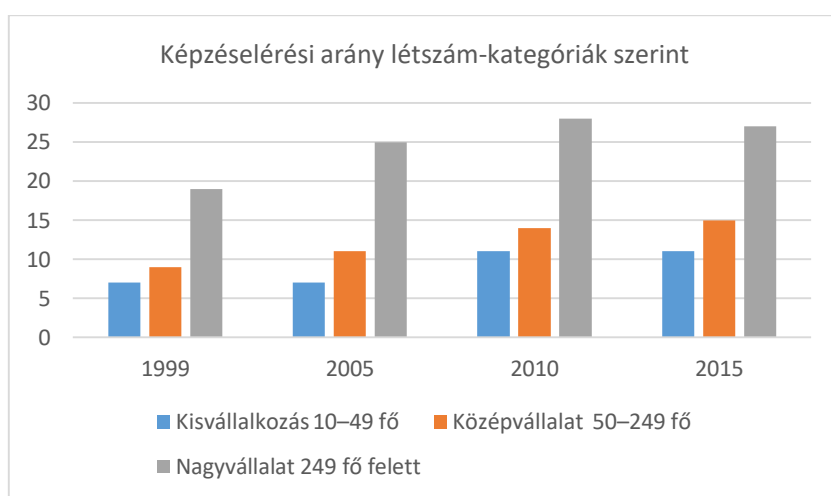
A felnőttképzés iskolai rendszeren kívül zajlik, célja lehet az OKJ-s szakképesítés megszerzése mellett nyelvi képzés, vagy bármilyen más szakmai vagy egyéb képzés (pl. hobbi-képzések), a képzők meghatározóan profitorientált vállalkozások. A képzések egy része – az Európai Unió támogatásával – közpénzekből finanszírozódik. Itt a kihívás az, hogy erősödjön a kimeneti szabályozás, ami alapján valóban a gazdaság igényeinek megfelelő szakemberek lépnek ki a munkaerőpiacra.

A felnőttképzésben nem mennyiségi, hanem minőségi probléma van, ugyanis a vállalati oldalról a **felnőttképzésből kikerülők esetén is igen gyakori kritika a különféle kompetenciák hiánya**. Az OKJ-s szakmák esetében a magyarországi jegyzékben szereplő szakmák száma többszöröse az uniós átlagnak, aminek köszönhetően a magyar képzési rendszert a széttagoltság, specializáltság jellemzi, illetve az, hogy sok olyan területen jelenik meg OKJ-s képesítés, ami Európában más országokban nem önálló szakképesítés (pl. emelőgép-kezelő). Ezért az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmák radikális csökkentése javasolt, azzal a céllal, hogy az oktatott képzések rendszere legyen átlátható, a képzések tartalma igazodjon a negyedik ipari forradalom igényeihez.

Az OKJ széttagoltsága jelentősen megnehezíti a más országok képesítéseinek való megfeleltetést is, ami a munkaerőpiacon már ma is számos problémát okoz.

A felnőttképzések legnagyobb része pedig nem OKJ-s, hanem például nyelvtanfolyamok, informatikai tanfolyamok, mely képzések fontosak, de önmagukban nem jelentenek választ a gazdaság igényeire. A változó gazdasági környezet a vállalkozásoktól alkalmazkodást követel. A versenyképesség megtartásához a munkavállalók számára biztosított szakmai képzések is elengedhetetlenek. Ezt a területet a KSH utoljára 2016-ban összegezte az Európai Unió szintjén harmonizált módszertan alapján 29 ezer vállalkozást megszólító reprezentatív adatgyűjtéssel.

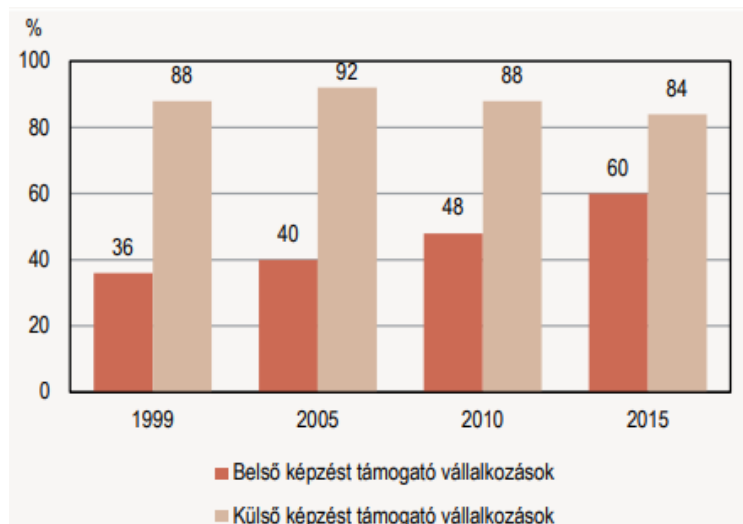
Nemzetközi összehasonlításban alacsony a saját munkavállalókat képző vállalatok aránya. Jelentősen növelni kell a kis- és középvállalkozások körében a saját munkavállalókat képző vállalatok arányát.

23. ábra: Képzéselérési arány: a képzésben részt vevők aránya az összes foglalkoztatotthoz képest.

Forrás KSH, 2016. december

A képzéselérési arány messze a nagyvállalatoknál a legmagasabb. A középvállalatoknál folyamatosan nőtt, a kisvállalkozások esetén és a nagyvállalatok körében a növekedés megtorpant.

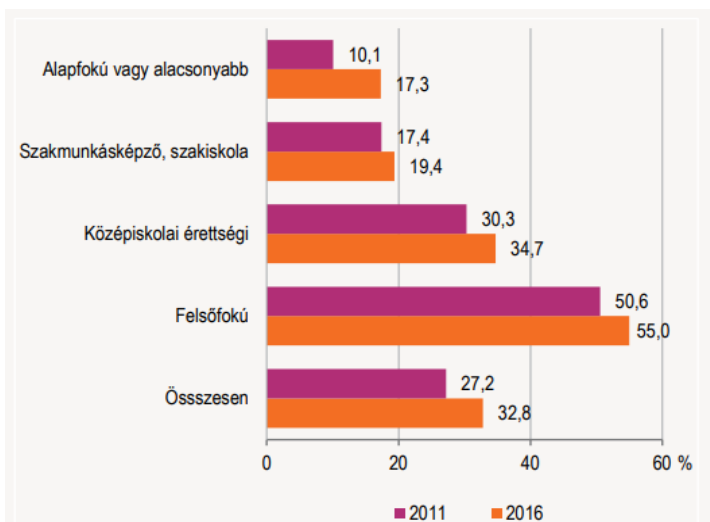
A vállalati képzések esetén a belső képzést támogató vállalkozások aránya folyamatosan nő, míg a külső képzést támogató vállalkozások aránya folyamatosan csökkent.

A belső képzések vállalati helyszínen szerveződnek, a cég gyártási és szolgáltatási folyamataira épülnek, ezért a felgyorsuló technológiai fejlődés miatt ezek a jövőben várhatóan még inkább felértékelődnek.

24. ábra: Forrás KSH, 2016. december

A 2016-ban megvalósult átfogó vizsgálat eredménye, azt mutatta, hogy 2015-ben a 25–64 éves magyar népesség 32,8%-a vett részt iskolai rendszerű, illetve azon kívüli oktatásban, képzésben, ami 5,6%-os növekedést jelent a 2011. évi adatokhoz képest. Mind a nők, mind a férfiak körében emelkedett a résztvevők aránya: a nők közel 34%-a, a férfiak 31,6%-a tartozott ebbe a csoportba. A képzésben való részvétel szempontjából a legmeghatározóbb az iskolai végzettség volt. Míg a legfeljebb nyolc általános iskolai osztállyal rendelkezőknek csak valamivel több, mint 17%-a, az érettségivel rendelkezőknek már több mint egyharmada, a felsőfokú végzettségűeknek pedig 55%-a vett részt a tanulás valamilyen formájában.

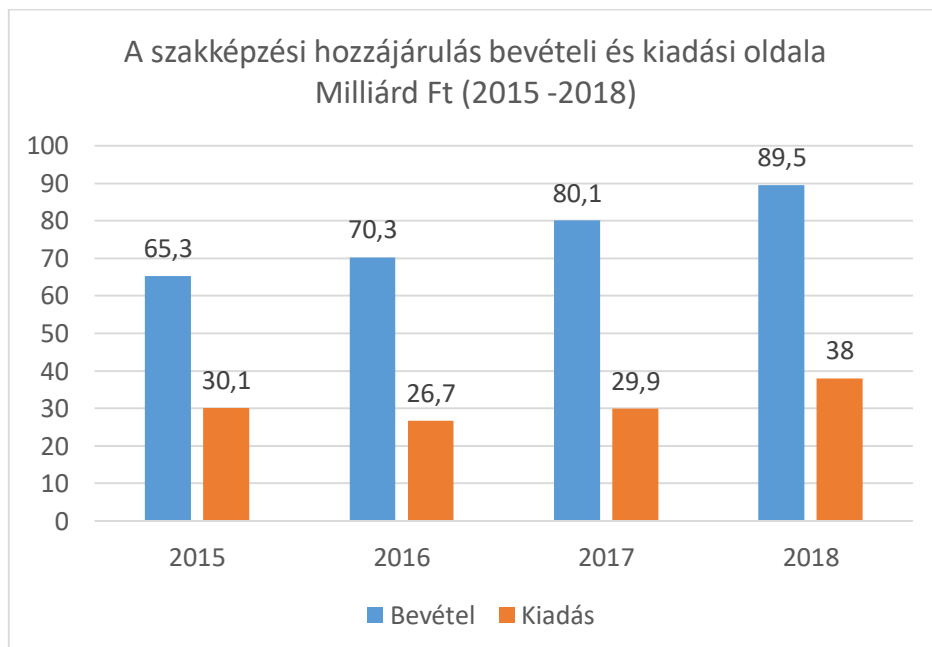
Az intézményesített tanulás az 5 évvel ezelőtti időszakhoz hasonlóan ismét a fiatal felnőtt korosztály körében volt a legnépszerűbb: a 25–34 évesek 41,6%-a, az 55 éven felüliek 20,4%-a vett részt valamilyen képzésben a kikérdezést megelőző 12 hónapban. A képzés továbbra is az aktív népességhez – ezen belül is a foglalkoztatottakhoz – tartozók körében volt a legnépszerűbb.

A célirányos kormányzati beavatkozások és az Európai Unió által nyújtott támogatásokra alapozott programok hatására nőtt az alacsonyabb képzettségű emberek képzésbe vonása az elmúlt időszakban.

25. ábra: Az oktatásban, képzésben való részvétel a legmagasabb iskolai végzettség szerint. Forrás: KSH - 2016

II.11 A szakképzési rendszer finanszírozása

A számítások szerint a következő 3 évben 150–200 Milliárd Ft-ot lehet a szakképzés fejlesztésére fordítani. Ez az összeg a 44 szakképzési centrum 21. századi iskola program szerinti felújításának a forrásával azonos nagyságrendű.

26. ábra: Felnőttoktatás, -képzés (előzetes adatok)
Forrás KSH, 2018. december

A Nemzeti Foglalkoztatási Alap egyik bevétele jelentő szakképzési hozzájárulás nagyobb hányadát kellene visszafordítani a képzési feladatokra.

A szakképzési hozzájárulást az arra kötelezettek a szakmai képzés fejlesztése céljából fizetik meg. A szakképzési hozzájárulásból származó állami bevételek markánsan, mintegy 30%-kal emelkedtek 2015 óta. Jóval nagyobb volumenben, mint a szakképzési rendszer kiadási oldala. **A szakképzési hozzájárulás nagyobb hányadát, lehetőleg egészét kellene visszafordítani a szakképzés fejlesztésére**, többek között olyan eszközökre és lehetőségekre, amelyek közvetlen módon szolgálják az iskolák és vállalkozások képzésfejlesztési céljait, különös figyelmet fordítva a közép- és felsőfokú duális képzés támogatására, fejlesztésére. A szakképzés infrastruktúrája és felszereltsége nagyrészt leromlott, nem jelent valós alternatívát a pályaválasztó diákok számára, ezért az intézmények fejlesztése elengedhetetlen a szakképzési rendszer átfogó fejlesztésében.

II.12 A jelenleg működő szakképzési és felnőttképzési rendszer legnagyobb kihívásai, kulcsproblémái

1. **A duális képzéshez szükséges ágazati kompetenciák hiánya.**
2. **Kínálatvezérelt képzés.**
3. **Duális képzésben nem vesznek részt a vállalkozások megfelelő számban, a duális képzésben részt vevő diákok száma elmarad az európai átlagtól.**
4. **A pályaaorientáció területén több szervezet dolgozik párhuzamosan, jelentős források felhasználásával, ám ez nem jelenik meg a beiskolázási eredményekben.**
5. **A szakképzés infrastruktúrája és felszereltsége az elmúlt évben elindított fejlesztési programok ellenére nagyrészt leromlott, nem jelent valós alternatívát a pályaválasztó diákok számára.**
6. **Magas a végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya.**
7. **A szakmai képzés struktúrája nem elég rugalmas, működése nem hatékony, irányítása lehetne professzionálisabb.**
8. **A középfokú szakmai képzésnek nem működik a kapcsolata a felsőoktatással az elvárt szinten, ezért (is) választják sokan az általános gimnáziumokat.**
9. **A szakmai tantárgyakat oktató pedagógusok közül kevesen vesznek részt vállalati helyszíni továbbképzéseken, így tudásuk nem tudja követni megfelelően a technológiai fejlődést. Magas a pályaelhagyó oktatók száma a gazdaság által kínált magasabb jövedelem miatt. A következő időszakban bekövetkező nyugdíjba vonulási hullám miatt tudatosabb humánerőforrás-tervezés szükséges.**
10. **A jelenleg működő felnőttoktatás és felnőttképzés nem kínál kellően rugalmas tanulási lehetőséget, nem kifejezetten a gazdaság igényeire fókuszál, hatékonysága nem megfelelő.**